

KÖNYVSZEMLE

MÓRICZ ZSIGMOND:

RÓZSA SÁNDOR Á LOVÁT UGRATJA

Testvériség-Egység kiadás, Újvidék, 1951

Móricz Zsigmondnak a Rózsa Sándor két könyve az utolsó nagy műve. Hatvan éves elmúlt, amikor írta s több mint félszáz regény, elbeszéléskötet és színdarab volt már mögötte, s temérdek helyzetrajz, amit országhjárásában jegyzett fel. Az ember azt hinné, hogy bizonyára ez volt legérettebb, legkiegyensúlyozottabb alkotása, hogy ezzel tette fel a koronát élete munkásságára. Pedig csak egy óriás hatalmas nyújtózódása volt; nem olyan mérték-tartó, mint a Nagy Fejedelem és nem olyan zárt, kerek egész, mint a Boldog Ember. Mégis azt hiszem ez a legtípusosabb Móricz-mű, ebben találjuk meg leghívebben egész írói lelkialkatát, örök lángolásban álló vérmérsékletét, melyet ebben a könyvében teljesen szabadjára engedett, páratlan megjelenítő erejét és a regény kereteit szétfeszítő áradó mesélőkedvét. A »Rózsa Sándorban« rakódik le az a rengeteg megfigyelés is, melyet a magyar vidék népéről gyűjtött s benne jut kifejezésre az üldözöttekkel és elnyomottakkal együttérző, az emberszeretet melegét árasztó világnézete.

A Rózsa Sándor történetének nincs kezdete és nincs vége, s tulajdonképpen a mese nem is a hi-

res betyárról szól, hanem a szolgasorsban sínylődő nép életéről, melynek Rózsa Sándor hőse és szimbóluma volt. A bátor feltörekvés, szembehelyezkedés szimbóluma. S az író se tesz egyebet, mint követi pusztajáró útján a betyárt az Alföldre, a Hortobágyra, Szöged alá, s hogy összekerül emberekkel: parasztokkal, perzekútorokkal, révésszel, orgazdákkal, lányokkal és asszonyokkal, hát azt megírja. S megírja a csillagos éjszakákat, a délibábos nappalokat, a Tiszát, a pusztát, a szögedi börtönt s a hatalmas vármegyét, amely úgy szakadt rá erre a tágas, tiszta pusztai világra a maga kemény törvényeivel, mint amikor egy óriás szikla borul az életet adó forrás szája fölé.

Ez a regény.

Csodálatos az a teremtmény, amit Móricz Zsigmond képzelete és víziói segítségével ebben a műben kibontott. Osztonösen dolgozott, különösebb előtanulmányok, történelmi adatok nélkül, mégis az az érzésünk, mintha szemtanú lett volna, olyan híven fejezte ki a korát.

Vannak írók, akiknek vízióiban rémek jelennek meg a sötét világitás elmosódott körvonalaiiban; ő erős, egészséges embereket látott. De azokat aztán olyan tisztán megfigyelte és leírta, mintha fényképezőgép lett volna a szeme. A művészi realizmus nem az élet másolása, hanem újratemtése. S ő tudta ezt, eszerint élt és alkotott.

Móricz Zsigmondnak ez a regénye, folyóiratában, a Kelet Népe-

ben jelent meg először. Amikor a végére ért, egy kis jegyzetet szúrt alája s ebből megtudjuk, milyen egyéni módon hozta világra műveit.

»Ez a regény: Rózsa Sándor a **10**-vát ugratja, két hét múlva, június 3-án a könyvnapon megjelenik könyvalakban, az Athenaeum kiadásában. A könyvben benne van ennek a regénynek a teljes szövege 366 oldalon. Amit itt leközöltem a Kelet Népeben, csak részlete, alaprajza, vázlata az egésznek. Hálás vagyok a Kelet Népe közönségének, hogy elkísértek ezen az úton és így segítségemre voltak belső vívódásaimban. Mert nekem, míg egy regényem elkészül, az együttal az életem ugyanakkor lefolyó szakasza. Aki ezekben az első közleményekben együtt van velem, legtöbbször valami mást kap, mint amit a könyv ad aztán neki. A legtöbb könyvem felével vagy talán még többel hosszabb, mint az első közlésben volt. De aki első közlésekor olvasta, az valami olyanban részesült, amit a könyv már nem adhat meg. A könyv azt az igényt jelenti be, hogy: ime itt van valami, készen, bezárva ennek a kötött fedélnek a kalitkájába. Zárt világ, ehhez semmi hozzá nem jöhet többé. Foglalkozz vele, mint valamivel, ami oly készen van, mint a megteremtett élet. De aki a folytatásokon keresztül nem vesztett szem elől, az tanúja kicsit a teremtés folyamatának. Éppen azért csak a hívek és hívők képesek erre az önfeláldozó munkára. Én tudom, hogy nekem azok a szívbeli jóbarátaim, akik napról-napra, vagy hétről-hétre, sőt hónapról-hónapra képesek kísérsni azon az úton, ahol magam is tapogatva, várakozva s elrévülten megyek a sugallat után, mely diktál egy regényt. Ezzel a regénnyel a Rózsa Sándor ügyem még nincs befejezve. Még két kötet van hátra, gondolom. Egyikben meg akarom írni a jobbágyszabadítás esetét, ami

úgy folyt le, hogy még Rózsa Sándor is összehúzta a szemöldökét, — a másokban pedig a rosszul sikerült népeletet a nehéz időkben, amikor Rózsa Sándor tött igazságot.»

Nagy művének második részét még megírta, de a harmadikra már nem kerülhetett sor, mert meghalt. Pedig biztos, hogy a befejezés fortissimóját erre tartogatta. Szóval, ez volt a hatyúdala.

Utolsó alkotását a kritika nem fogadta azzal a zavartalan örömmel, ahogyan ez a páratlanul eredeti mű megérdemelte volna. Hiányolták benne a regényszerűség bonyodalmaikat. Mert az ő meséje csak annyiban volt fordultatos, amennyire az élet maga is az. Kifogásolták szerkezeti gyengeségeit s nem látták meg, hogy olyan ez a mű, mint egy méreteiben is hatalmas ballada, melyet népi mithoszunk és a magyar népdal-kincs fel-felcsillogó gyöngyszemei tesznek ragyogóvá.

Ígazi méltatásához még nincs is meg a kellő távlatunk; ez már az utókor feladata lesz.

Herceg János

LŐRINC PÉTER:

HÉTKÖZNAPOK

Testvérís-Egység kiadás

Egy több mint harmincesztendő írói mult ismét új állomásához érkezett — versek, novellák, tanulmányok, fordítások és sok-sok más önönmagát kitaró kísérlet után, Lőrinc Péter regényt írt ötven esztendejéről, az életéről, amelyben benne van millió más élet és millió más halál.

Lőrinc Péter regénye — érdekes írásmű. Érdekes, mert érdekesek az események, amelyek keretezik és mert érdekes ember az író, aki egy kicsit ismét levetkőzik az ol-